

sebb csoportja tölt mind hosszabb időt az iskolában. A családi életformára is lassan általánosan jellemző lesz, hogy mindkét szülő dolgozik. Ezért az iskolának kell egyre számottevőbb pedagógiai feladatot magára vállalnia. A szocialista fejlődés meggyorsításának érdekében egyre nagyobb hangsúlyt kap az iskola világnézeti és erkölcsi nevelése. Az oktatás színvonala és eredménye is elsősorban attól függ, hogy milyen eredményes nevelőmunka folyik az iskolában, „milyen a tanulók pedagógiai közérzete?”

Ezért vált fontossá az iskolai nevelő munka eredményének megbízható megítélése, a nevelési eredményvizsgálat módszerének kidolgozása. Hangsúlyozza a szerző, hogy „a nevelési eredményvizsgálat nem valamiféle elkülönült terület a pedagógus tevékenységének”, hanem szerkesztés része a mindennapos nevelő- és oktatómunkának s legfontosabb feltétele a pedagógiai tudatosság.

A kötet harmadik nagy fejezete a *Terveztetés a nevelésben* (PATAKI FERENC, TÓTH LÁSZLÓ, MAJZIK LÁSZLÓNÉ, SZABÓ FERENC, KISS GYULA). „Az iskola egész nevelő és oktató munkája, vagyis a tanulók életének és közösségi tevékenységének mind átfogóbb megszervezése egységes pedagógiai folyamatot alkot, amelyben harmonikusan összekapcsolódik az oktatás és a tulajdonképpeni nevelés.” Az iskola egységes pedagógiai folyamata csak céltudatos és *tervszerű* munka eredménye lehet. Elsődleges feltétele a nevelőtestületek szocialista pedagógiai egységének kialakítása. Hogyan lehet a jelenlegi körülmények között a nevelőmunkát megtervezni, mi a tervezés konkrét célja? Erre a kérdésre ad választ ez a fejezet-rész. Hasznos tanácsokat kap az igazgató, aki elsősorban felelős a nevelőmunka megtervezéséért, majd az osztályvezető és az úttörőszervezet is. Segítséget kapnak az iskolán kívüli nevelési tényezőkkel, elsősorban a szülővel kiépítendő kapcsolatok megtervezéséhez is.

A *Nevelőmunka az általános iskola 5—8 osztályaiban* (szerk.: PATAKI FERENC, TÓTH LÁSZLÓ, HUNYADI GYÖRGYNÉ) c. könyv átveszi az első kötetből azokat a fejezeteket, amelyek egyformán érvényesek az általános iskola alsó és felső tagozatára, de új fejezetekkel bővül azokban a témakörökben, amelyekben a gyer-

mek fejlődésével bekövetkezett életkori sajátosságok a nevelőt más jellegű problémák elé állítják.

Csak röviden szeretnék utalni néhány jelentősebb témakörre. Például az általános iskola végén az osztályvezetőnek jellemzéssel kell továbbküldeni a növendékeit. Többek között már ezért is jól kell ismernie a 10—14 éves tanuló személyiségének alakulását, pszichológiai problémáit. A gyermekközösség fejlesztése a felső tagozaton magától értődően más problémákat rejt magában, s más feladatokat jelent a nevelőmunka megszervezése az egyes részletekre (pl. testi nevelés, esztétikai nevelés stb.) vonatkoztatva is.

Bár a *tervszerű* nevelőmunkának ma még számos akadályja is van iskoláinkban (a mammut-iskolák, nagylétszámú osztályok, kevés hely, túlterhelt, elfásult vagy pedagógiai—pszichológiai műveltséggel nem rendelkező pedagógusok), a jövő útját mégis csak azok járják, kik a külső és belső akadályokat leküzdve *tervszerű* nevelőmunkával igyekeznek tanítványaikban a szocialista embereszményt kialakítani.

A könyv külső formája, borítója korszerű, tetszetős, szinte kínálja maga-magát. Sajnos ez csak a külső, a belső sűrűn szedett, olykor egy oldalon értelmetlenül betűtípust váltó betűtenger, olvasása éppen ezért fárasztó. Néhol még a fejezetcímeket sem emelték ki világosan. A mai nyomdatechnikai körülmények között ezt egyszerű lett volna elkerülni. Bíráló megjegyzés — ami a szerkesztőket illeti inkább, bár óriási anyagot kellett egybeötvtözni —, hogy ha kicsit keményebb következetességgel szelektálják az anyagot, nem volna a tanulmányokban annyi átfedés. Nagyon sok a *bevezető* rész, hiszen minden szerző úgy érzi, az alapokból kell kiindulnia, s természetesen ezért többen ismétlik ugyanazt, amíg új mondanivalójuk kifejtéséhez elérkeznek. Sokkal több statisztikai táblázat kerülhetett volna a tanulmányokban, ha nem igyekszik mindenki anyagát zsúfolni, mint ahogy többnyire tették. Mindezekkel együtt rendkívül értékes tudományos és gyakorlati tapasztalást nyújt ez a két kötet, és minden pedagógus számára KÉZIKÖNYV.

FÁBIÁN GYULÁNÉ

AZ OLVASÁSTANÍTÁS ÖSSZEFÜGGŐ SZAKASZÁNAK TANTÁRCYPEDAGÓGIAI VIZSGÁLATA (AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA 4. OSZTÁLYÁBAN)

Szerk.: Fábíán Zoltán és Nagy József Jászberény, 1967. 266. lap.

A Jászberényi Tanítóképző Intézet nyolc intézeti tanárának és gyakorlóiskolai nevelőjének közös munkáját összegezi e kötet. Megírását két évi kollektív kutatómunka előzte meg. Ennek a kollektív munkának a kerete az inté-

zetben alakult metodikai kutatócsoport volt. A csoport megszervezését, munkaprogramjának és munkastílusának kialakítását megkönyvnyitette az, hogy a metodikai érdeklődés a tanítóképző intézetekben dolgozó nevelők

egyik legfőbb szakmai jellemzője. Az olvasás tantárgya a maga gazdag és aktuális problematikájával különösen alkalmas arra, hogy egy kutatócsoport tevékenységét hosszabb távra is tartalommal töltsen meg.

A kutatások programját, sajátos koncepcióját és problémáit FÁBIÁN ZOLTÁN: *Az olvasástanítás feladatainak tantárgypedagógiai problémáiról* c. tanulmánya foglalja össze. Az általános iskola egységéből kiindulva veti fel a tantárgypedagógiai szemlélet fontosságát, hangsúlyozva a tantárgyi munka nevelésközpontúságának jelentőségét. A tanulmány összegzi az olvasástanítás feladatainak speciális vonásait; s a feladatok közötti főbb összefüggéseket. A szerző a cikkét azoknak a problémáknak a felsorolásával zárja, amelyekre a tőket további tanulmányai keresik a választ.

A vizsgált problémák sajátos kutatási módszerek kidolgozását és alkalmazását kívánják meg. Ezekről a módszerekről ad rövid összefoglalást FÁBIÁN ZOLTÁN és NAGY JÓZSEF: *A vizsgálatok módszereiről* c. írása. A 4. osztály második féléve valamennyi olvasásórájának felvételére, rögzítésére és elemzésére vállalkozott a csoport. Szám szerint ugyan nem tük soknak a magnetofonra vett 74 óra, azzal viszont ugrásszerűen megnő a tényanyag értéke, hogy egy tantárgy nagy, összefüggő szakaszának viszonylag teljes képét tükrözi. A rendszeres és sok ember által végzett jegyzőkönyvezés megkívánta, hogy az eddig szokásos dokumentáló eljárásokat és eszközöket több vonatkozásban továbbfejlesszék. Az egységes jelrendszer kialakítása, az ún. „tevékenység-tükör” készítése különösen hasznos újításnak bizonyult. A feldolgozó munka a jegyzőkönyvi anyagon túl sok más, szám szerint 15 kiegészítő eljárás, módszer segítségével nyert adatokon alapszik.

KOPÁCSY BÉLA: *A gondolkodásfejlesztés néhány sajátossága az olvasástanításban* c. tanulmányában az értelmi erők fejlesztése szempontjából vizsgálja az olvasástanítást, kiindulva azokból a specifikus jegyekből, amelyekből a tantárgy tanítását meghatározó pedagógiai elvek származhatnak. Elemzi, hogy a jelenlegi olvasókönyv milyen segítséget ad a tanulók szöveg-elemző tevékenységéhez. Néhány kritikai észrevételt tesz az olvasmányok szerkezeti felépítését illetően. Egy féléves megfigyelés tapasztalataira építve mutat rá a természeti és társadalmi-történelmi fogalmak kialakításának útjára. A tanulmányt kiegészítő s az elmondottakat igazoló mellékletből megismerhetjük a tanulók félév során felvetett spontán kérdéseit.

KRASZNAY FERENC: *A tanulók iskolán kívül szerzett információinak, élményeinek jelentkezése az olvasásórákon* c. írása a következő főbb problémákat veti fel: Miféle tapasztalati anyagot hoznak a gyermekek az olvasásórákra? Honnét erednek ezek? Hogyan használja fel a

nevelő a tanulók által hozott tapasztalati anyagot? Az olvasmányok anyaga, szövege alkalmas-e ennek az információkincsnek az előhívására? Mindezek az egyik legkomolyabb, legszerteágazóbb tantárgypedagógiai problémát jelölik. A 74 óra jegyzőkönyve oly bőséges anyagot nyújtott, hogy a felvetett kérdésekre csak részben felelhetett a szerző. A tantárgyi munka határfokának emelése érdekében foglalkozni kell e kérdéssel, kutatni azokat a módszereket, fogásokat, amelyekkel szorosabban kapcsolható egymáshoz az iskolai és iskolán kívüli tapasztalatszerzés.

NAGY JÓZSEF: *A tanulók szóbeli megnyilatkozásainak érzelmi tartalma a féléves tantárgyi munkában* c. tanulmánya áttekinti a hazai vizsgálatokat, szól az érzelmek kutatásának módszerbeli nehézségeiről, körvonalazza a 4. osztályos tanulók érzelmi sajátosságait. A féléves tantárgyi munkából vett konkrét példával bemutatja, miként tükröződik a tanulói megnyilatkozásokban egy-egy élmény, émoió, érzelem. A feltárt 2457 esetet rendszerezi. Az egyes fajta érzelmek száma, megoszlása alapján foglalkozik az olvasmányokat feldolgozó és gyakorló órák viszonyával, az intellektuális érzelmek gazdagabb jelentkezésének kérdéseivel, az érzelmek féléven belüli megoszlásával. Felveti az érzelmi hatások egyenletlenségének, esetlegességének problémáit. Tanulmány végén az egyes típusú érzelmek tartalmi és aránybeli kérdéseit elemzi, az adatok és a tanítási órák konkrét helyzeti segítségével.

A vizsgált órák szerkezeti sajátosságairól c. tanulmányában FÁBIÁN ZOLTÁN a félév óráinak „makrostruktúrájáról” és „mikrostruktúrájáról” — azaz az órák főbb szerkezeti egységeiről és elemi mozzanatairól — közöl néhány adatot. A szerző másik tanulmányának címe: *A tanulók egyéni tevékenységének jellegzetességei a félévi munkában*. Azt a feltevést igyekszik számszerűen is igazolni, hogy a féléves tantárgyi munka nem egyformán terheli az egyes tanulókat. Néhány tevékenységforma elemzéséből kiderül, hogy a jó, a közepes, illetve a gyenge tanulók tantárgyi munkája nemcsak mennyiségi, hanem minőségi szempontból is lényegesen különbözik. Tény, hogy pl. a jók tantárgyi tevékenysége jóval sokoldalúbb, változatosabb, mint a gyengéké.

FÁBIÁN ZOLTÁNNÉ: *Önállóságra nevelés az olvasásórákon* c. írása nagyon aktuális, fontos tantárgypedagógiai problémákat érint. Röviden összefoglalja az önálló munka mellett szóló érveket, külön gondot fordítva az olvasástanítás speciális lehetőségeire. A néma olvasás, a félig önálló munkaformák rövid jellemzése után mondja el véleményét az olvasmányok önálló feldolgozásáról. Külön is érinti az önálló munkavégzés néhány tárgyi feltételét. A tanulmány az olvasóvá nevelés főbb tényezőinek bemutatásával zárul

HAGYÓ ERNŐNÉ: *A mondatalkotás és mondat-*

szerkesztés problémáiról a tanulók feléves beszéd-tevékenysége tükrében c. tanulmánya abból a tényből indul ki, hogy a tanulók a szóbeli gondolatközlés során igen sok nehézségbe ütköznek, s beszédképességük nem fejlődik a kívánt mértékben. A tanulmány középponti problémái: Miből adódnak a nehézségek, melyek a gátló körülmények? Melyek azok a tipikus kifejezési hibák, amelyeket gyakran elkövetnek a tanulók? A szerző a felév során elhangzott 4583 tanulói mondatot vizsgálja. Elemzi az egyszerű és összetett mondatok, valamint az egyszavas közlések arányát a különböző jellegű órákon. Kiemeli a gyermekek mondatalkotási, mondatszerkesztési problémáit, s ezek megoldására néhány eljárást javasol.

GLEDURA LAJOS: *A tanulók tipikus olvasási hibái és azok okai* c. tanulmánya hatalmas tényanyagra épül: közel 60 000 olvasott szó vizsgálata alapján vonja le következtetéseit. A vizsgált időszakban a mondatok 31⁰/₀-át, a szavak 50⁰/₀-át olvasták hibásan a gyermekek. A hibákat részletesen elemzi és csoportosítja. Külön foglalkozik a tanulóknak az ellenőrző órákon, készségvizsgák-felméréseken nyújtott teljesítményeivel, s ezeket a teljesítményeket összehasonlítja a tanulók egész félévi olvasási teljesítményeivel. A szerző másik írása: *Az olvasási készségképzés néhány problémájáról és*

feladatáról kutatja a sokféle olvasási hiba közös okait. A szerző a legfontosabbaknak a következőket tartja: a hang- és betűdifferenciáló valamint a beszédmotoros funkció, majd a kérgi kombinatív kiegészítő működés elégtelensége. Hangsúlyozza, hogy az olvasási hibák kialakulását az olvasás tanítás legelső időszakában kell megelőzni. Néhány eljárást javasol is a hibák megelőzésére.

Helyet kapott a kötetben FÁBIÁN ZOLTÁN összeállításában az *Olvasás-gyakorlási módok és változatok a 4. osztályban* c. gyűjtemény is. Összesen 130 — ismert és új — olvasás-gyakorlási módot tartalmaz a felsorolás. A nevelők számára néhány soros ismertetések, ajánlások könnyítik meg a választást a sok lehetőség közül.

A kötet mellékleteként *egy gyakorló óra teljes jegyzőkönyvét* is közlik a szerzők. (Sipka, a híres toronymászó c. olvasmány gyakorlósa.)

Az egyes tanulmányokban szereplő szakirodalmi utalások, valamint az alapvető forrásmunkák jegyzékét a 219 címszót tartalmazó *Bibliográfia* (NAGY JÓZSEFNÉ) foglalja össze.

A szerzők, szerkesztők nem kézikönyvet, nem is a teljességre igényt tartó dokumentumgyűjteményt szándékoztak írni. A könyv a tanítóképzős nevelők hozzájárulása a pedagógiai valóságkutatás munkájához.

(FÁBIÁN ZOLTÁN—NAGY JÓZSEF)

Buzás László: Az „ÚJ ISKOLA” PEDAGÓGIÁJA

Pedagógiai Közlemények 7. sz. Tankönyvkiadó. Budapest. 1967.

Az ELTE Neveléstudományi Tanszékének Pedagógiai Közlemények sorozata 1966 óta gyors egymásutánban jelenteti meg kiadványait. Talán ez a gyors ütem okozza, hogy a sorozat eddig megjelent tanulmányai nem kapták még meg a megfelelő visszhangot. Pedig az a cél, amelyet NAGY SÁNDOR, a Pedagógiai Közlemények főszerkesztője az olvasóhoz szóló bevezetőjében megfogalmazott, („célnk: tudományos igényű tanulmányokkal segíteni a jelen és a jövő neveléstudományát és nevelési gyakorlatát”) és e cél eddigi eredményes szolgálata elmélyült elemzést kívánna, annál is inkább, mivel mindegyik eddig megjelent kötet nevelésünk égetően aktuális, a pedagógiai tevékenység gyakorlatában is napirenden levő témát tárgyal.

Buzás Lászlónak Az „Új Iskola” pedagógiája című tanulmánya a sorozat eddigi témái között sajátos helyet foglal el: ez az első kimondottan neveléstörténeti tárgyú munka. Azonban a múltba kanyarodás valójában tovább folytatja az időszerű kérdések vizsgálatát, ahogyan erről a bevezetőben is olvashatunk: „A reformpedagógia által felvetett problémákkal és megoldási módokkal ma is igen

időszerű behatóan foglalkozni már csak azért is, mert két alapkérdése, a gyermek fejlődési ritmusához igazodó nevelés és a tanuló aktivitásának biztosítása pedagógiai törekvéseinknek ma is célja.” A téma fontosságát továbbá az is adja, hogy a reformpedagógia különböző válfajainak elemző, átfogó értékelése még ma is hiányzik pedagógiai irodalmunkból, s a néhány értékes résztanulmány ebből a tárgykörből még inkább érezteti egy átfogó mű hiányát. Ezen nem segítene, ha a nagyszámú külföldi irodalomból lefordítanánk a legértékesebbeket, mivel a reformpedagógia magyar térképe különösen szövevényes, bonyolult, s tisztázását „importból” nem lehet megoldani. Csak utalunk néhány sajátosságra: a magyar reformpedagógia, amelyik nálunk is a korszak uralgó, konzervatív pedagógiai elméletével és gyakorlatával szemben a születő újat, az előremutatót jelentette, történetének első szakaszában lényegesen szorosabb kapcsolatban volt az általános progresszióval, mint a nyugati polgári demokráciákban. NAGY LÁSZLÓ a „gyermektanulmányozók”-ról szólva ezt így fejezte ki 1918 decemberében, amikor az „új világtörténelmi korszak”, „a népek világsza-